

Efektívnosť programu univerzálnej prevencie užívania návykových látok Unplugged medzi školákmi slovenských základných škôl

Ol'ga Orosová, Beáta Gajdošová, Anna Janovská, Marcela Štefaňáková
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Filozofická fakulta

Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia

Výskum efektívnosti

- Unplugged medzi školákmi SR
- PUNAV - Program univerzálnej prevencie užívania návykových látok medzi VŠ

Výskum emigračných zámerov vysokoškolákov

- APVV 0253-11

Aktuálne riešené:

- Projekt APVV-15-0662 Psychologický mechanizmus zmien rizikového správania školákov a vysokoškolákov. Rizikové správanie a emigračné, migračné zámery.

SLiCE 2 (Student Life Cohort in Europe) - Belgicka, Bulharska, Českej republiky, Litvy, Maďarska, Ukrajiny a Slovenska

- KEGA 016UPJŠ-4/2017 - Fidelita programu univerzálnej prevencie užívania návykových látok "Unplugged" v podmienkach slovenských základných škôl
- VEGA 1/0623/17 Analýza sociálno-osobnostných charakteristík dospelých a indikátorov rizikového správania v kontexte rodinných procesov.

Školská psychológia 2018

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Východiská

30-dňová prevalencia fajčenia (ESPAD):

- kým v roku 2003 za posledný mesiac vôbec nefajčilo 56,1 %
- v roku 2007 to bolo 56,5 %,
- v 2011 počet nefajčiacich klesol na 52,4 %; a pritom
- 1 – 5 a viac cigariet denne v roku 2003 fajčilo len 31,2 % (v roku 2007 už 32,7 %), v roku 2011 to bolo 35,1 % študentov

Nociar, 2015

Východiská

- Hodnotenie účinnosti preventívnych aktivít

Správa o drogách na Slovensku za rok 2017

(<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4506/TD0416907SKN.pdf>)

- Efektívnosť programu Unplugged

Vigna-Taglianti, Galanti, Burkhart et al., 2014

Sanchez, Valente, Sanudo et al., 2018

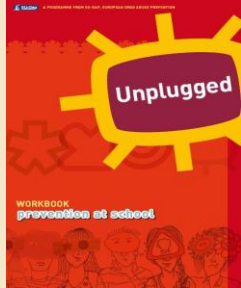
Cieľ

Skúmať

- výskyt fajčenia tabakových cigariet medzi školákmi opakovanými meraniami v priebehu 21 mesiacov a
- efektívnosť Unplugged programu vo vzťahu k fajčeniu tabakových cigariet

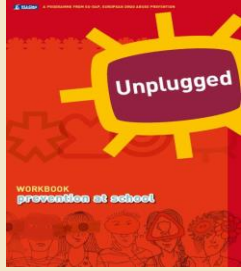
Unplugged

<https://www.eudap.net/>

- Program prevencie užívania návykových látok Unplugged
- Program Unplugged je výsledkom riešenia projektu EU-Dap (European Drug Abuse Prevention trial), ktorý sa realizoval v rokoch 2003 – 2005 a spolupracovalo na ňom **7 členských krajín EÚ** - Taliansko, Švédsko, Belgicko, Nemecko, Rakúsko, Španielsko a Grécko
- Stratégia sociálneho vplyvu
- Model: vedomosti – postoje – správanie
- 12 vyučovacích lekcií, ktoré sú zaradené do troch skupín podľa oblasti zamerania (*informácie a postoje, interpersonálne spôsobilosti, intrapersonálne spôsobilosti*)

Unplugged

- Unplugged bol adaptovaný na podmienky školskej praxe SR. metodická príprava učiteľov, on-line supervízia realizácie programu
- Zbery dát v experimentálnej a kontrolnej skupine boli realizované bezprostredne pred realizáciou programu Unplugged (T1) a následné 4 post-test merania (3 mesiace, 6 mesiacov, 12 mesiacov a 18 mesiacov po implementácii programu)

Výskumná vzorka

- Reprezentatívna vzorka **63 základných škôl**
- Stratifikovaný náhodný výber z Registra škôl a školských zariadení Slovenskej Republiky, Ústavu informácií a prognôz školstva (www.uips.sk).
- Kritériami pre stratifikovaný náhodný výber boli: kraj a veľkosť obce
- V každej škole sa výskumu **zúčastnila jedna trieda 6 ročníka.**
- Výskumnú vzorku štúdie tvorilo **1182 školákov (T1)**
Priemerný vek (T1) bol 11,52 (SD=0,61), 53,8% dievčat
607 žiakov kontrolnej skupiny
575 žiakov experimentálnej skupiny

Metodiky výskumu a štatistické spracovanie

- Fajčenie tabakových cigariet **za posledných 30 dní** bolo merané prostredníctvom otázky dotazníka medzinárodnej štúdie ESPAD (Hibell et al., 2011). Pre potreby binárnych logistických regresíí boli premenné dichotomizované
- BLR v štatistickom programe SPSS 20
- BLR s dvomi nezávislými premennými (fajčenie v čase T1 a program Unplugged)

Výsledky

- Počet školákov, ktorí udávali fajčenie (T1) - (T5), tzn. v priebehu 21 mesiacov:

z 2,4% na 9%

v ES z 1,7% na 9,7%

v KS z 3,0% na 8,2%

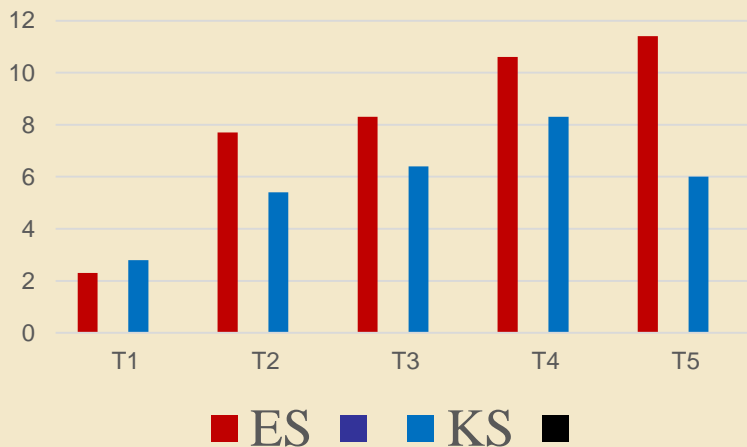
- Vo vzťahu k výskytu fajčenia, ktorú školáci udávali, **neboli zistené v čase T1 až T5 štatisticky významné rozdiely medzi školákmi ES a KS, ani medzi CH a D s jednou výnimkou:**

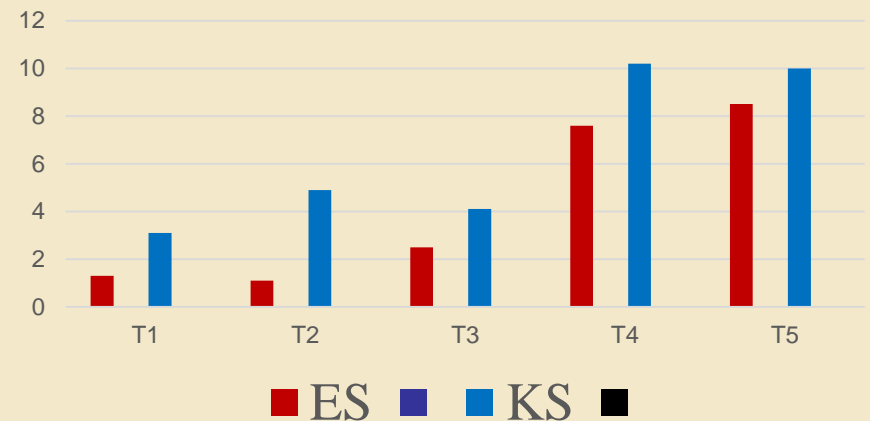
Výsledky

- **vyšší počet dievčat KS (4,9%) udával výskyt fajčenia v porovnaní s dievčatami ES (1,1%) v čase (T2)**
bezprostredne po implementácii Unplugged programu, ($X^2=7,14$, $p=0,008$)

Chlapci

Dievčatá

Výsledky

- Model BLR s dvomi nezávislými premennými - fajčenie v čase T1 a Unplugged - preukázal štatisticky významný podiel NP a vysvetľoval **28,3% variancie fajčenia dievčat v čase T2**, tzn. bezprostredne po implementácii programu.
- Výsledky preukázali iba **bezprostrednú efektívnosť** Unplugged programu po jeho implementácii vo vzťahu k fajčeniu iba **medzi dievčatami**.

Diskusia a záver

Skúmanie efektívnosti programu Unplugged medzi školákmi 7 krajín EU preukázalo **oddialenie progresu dennému fajčeniu a epizód stavov opitosti**

(Faggiano, Galanti, Bohrn et al., 2008)

Ďalšie výsledky nášho skúmania preukázali:

- Výsledky preukázali štatistický významný **efekt konzumácie alkoholu (T1)**, ktorú udávali školáci pred intervenciou a **fajčenia tabakových cigariet (T2)** na **konzumáciu alkoholu, ktorú školáci udávali 18 mesiacov po intervencii (T2)**

- že z tých školákov, ktorí v čase prvého merania, pred implementáciou programu, neudávali konzumáciu alkoholu, **vyššie percento žiakov kontrolnej v porovnaní s experimentálnou skupinou udávalo konzumáciu alkoholu 18 mesiacov po intervencii.**

(Orosová a kol., 2018 postúpené)

Diskusia a záver

- Najsilnejším prediktorom **zmeny statusu fajčenia** bola vyššia úroveň normatívnych presvedčení a dostupnosť cigariet.
- Mediačné analýzy: nepriamy efekt **poklesu informovanosti rodičov o aktivitách detí na zmenu statusu fajčenia** bol zistený prostredníctvom nárastu normatívnych presvedčení a dostupnosti cigariet.

Orosova, O. et al. (2018). *THE PREDICTORS OF SMOKING STATUS AMONG SLOVAK SCHOOLCHILDREN. Psychology Applications & Developments IV*", submitted

Diskusia a záver

- **efektívnosť Unplugged bola preukázaná medzi školákmi po 18 mesiacoch od implementácie programu vo vzťahu k 30-dňovej prevalencii stavov opitosti a užívaniu marihuany, efektívnosť nebola preukázaná vo vzťahu k fajčeniu cigariet**

(Faggiano, Vigna-Taglianti, Burkhart, 2010)

- **efekt programu nebol potvrdený v skupine 11-12 ročných školákov vo vzťahu k 30-dňovej prevalencii užívania návykových látok v Brazílii**

(Sanchez, Sanudo, Andreoni, 2016)

Diskusia a záver

- Ďalšie skúmanie efektívnosti programu Unplugged na Slovensku predpokladá **dôsledný monitoring a hodnotenie procesu implementácie** programu.
- **Kvalita implementácie programu, rozsah absolvovania programu školákmi, ale aj dotazníková forma zberu dát** patria k hlavným možným nedostatkom výskumu efektívnosti programu.
- Otázny je **rozsah a teda aj realizovateľnosť jednotlivých lekcí** v rámci vyučovacej hodiny v podmienkach škôl SR, na čo napríklad poukazujú výsledky hodnotenia programu vo viacerých krajinách (Medeiros, Cruz, Schneider et al., 2016, Jurystová, Gabrhelík, Miovský, 2009) a čomu je v našom skúmaní aktuálne venovaná osobitná pozornosť.

Pod'akovanie

Táto štúdia bola podporená projektom APVV 0253-11, APVV-15-0662, KEGA 016UPJŠ-4/2017

Školská psychológia 2018

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

UPJŠ v Košiciach
Šrobárova 2, 041 80 Košice, www.upjs.sk

Múdrost' minulosti - poznatky prítomnosti - vzdelanie budúcnosti.

Literatúra

- Barbosa Filho, V. C., da Silva, K. S., Mota, J., Vieira, N. F. C., do Amaral Gubert, F., & da Silva Lopes, A. (2017). “For whom was it effective?” Moderators of the effect of a school-based intervention on potential physical activity determinants among Brazilian students. *Preventive medicine*, 97, 80-85.
- De Cock, B., Bekkering, T., & Hannes, K. (2017). Evaluating the potential negative effects of school-based prevention programs aiming to reduce alcohol and drug misuse in adolescents: A systematic review of research articles prior to 2013. Centrum voor Sociologisch Onderzoek, Social Research Methodology Group; KU Leuven.
- Faggiano, F., Vigna-Taglianti, F., Burkhart, G., Bohrn, K., Cuomo, L., Gregori, D., ... & van der Kreeft, P. (2010). The effectiveness of a school-based substance abuse prevention program: 18-month follow-up of the EU-Dap cluster randomized controlled trial. *Drug and alcohol dependence*, 108(1-2), 56-64.
- Faggiano, F., Galanti, M. R., Bohrn, K., Burkhart, G., Vigna-Taglianti, F., Cuomo, L., ... & van der Kreeft, P. (2008). The effectiveness of a school-based substance abuse prevention program: EU-Dap cluster randomised controlled trial. *Preventive medicine*, 47(5), 537-543.
- Gabrhelik, R., Duncan, A., Miovsy, M., Furr-Holden, C. D. M., Stastna, L., & Jurystova, L. (2012). “Unplugged”: A school-based randomized control trial to prevent and reduce adolescent substance use in the Czech Republic. *Drug and Alcohol Dependence*, 124(1-2), 79-87.
-

Literatúra

Jepson, R. G., Harris, F. M., Platt, S., & Tannahill, C. (2010). The effectiveness of interventions to change six health behaviours: a review of reviews. *BMC public health*, *10*(1), 538.

Jurystová, L., Gabrhelík, R., Miovský, M. (2009). Formativní evaluace procesu implementace preventivního programu Unplugged školními metodiky prevence. *Adiktologie*, (9)1, 10–19.

Medeiros, P. F., Cruz, J. I., Schneider, D., Sanudo, A., & Sanchez, Z. M. (2016). Process evaluation of the implementation of the Unplugged Program for drug use prevention in Brazilian schools. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, *11*(1), 2.

Midford, R. (2010). Drug prevention programmes for young people: where have we been and where should we be going?. *Addiction*, *105*(10), 1688-1695.

Nociar, A. (2015). *Európsky školský prieskum o alkohole a iných drogách (ESPAD) v SR za rok 2015*. Záverečná správa. Bratislava: Národné monitorovacie centrum pre drogy.

[<http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=1231>].

Nociar, A. (2014). Záverečná správa z prieskumu TAD u žiakov ZŠ, študentov SŠ a ich učiteľov v roku 2014. Bratislava, VÚDPaP, 83 s.

. (2002). Iatrogenic effects of alcohol and drug prevention programs. *Journal of studies on alcohol*, *63*(5), 581-590.

Literatúra

Sanchez, Z. M., Valente, J. Y., Sanudo, A., Pereira, A. P. D., Schneider, D. R., & Andreoni, S. (2018). Effectiveness evaluation of the school-based drug prevention program# Tamojunto in Brazil: 21-month follow-up of a randomized controlled trial. *International Journal of Drug Policy*, 60, 10-17.

Sanchez, Z. M., Sanudo, A., Andreoni, S., Schneider, D., Pereira, A. P. D., & Faggiano, F. (2016). Efficacy evaluation of the school program Unplugged for drug use prevention among Brazilian adolescents. *BMC public health*, 16(1), 1206.

Správa o drogách za rok 2017 – Slovensko. (2017). Luxemburg: Úrad pre publikácie Európskej únie. Dostupné na <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4506/TD0416907SKN.pdf>

Thom, B. (2017). Good practice in school based alcohol education programmes. *Patient education and counseling*, 100, S17-S23.

Vadrucci, S., Vigna-Taglianti, F. D., van der Kreeft, P., Vassara, M., Scatigna, M., Faggiano, F., ... & EU-Dap Study Group. (2016). The theoretical model of the school-based prevention programme Unplugged. *Global health promotion*, 23(4), 49-58.

Vigna-Taglianti, F. D., Galanti, M. R., Burkhart, G., Caria, M. P., Vadrucci, S., & Faggiano, F. (2014). “Unplugged,” a European school-based program for substance use prevention among adolescents: Overview of results from the EU-Dap trial. *New directions for youth development*, 2014(141), 67-82.

